

BATILILAŞMA SÜRECİ İÇERİSİNDE ÇOCUĞUN KONUMLANDIRILMASI: EĞİTİM, OYUN VE ÇOCUK HUKUKU BAĞLAMINDA ÜÇ KİTAP, ÜÇ İNCELEME

Azize UMMANEL ¹

Öz

Avrupa'da Sanayi Devrimi ile başlayan gelişmeler, yeni icat ve keşifleri de beraberinde getirmiş; eğitim, hukuk ve pozitif bilimlerde ilerleme kaydedilmiştir. Sanayi devrimi, üretimde eğitilmiş iş gücünü ihtiyaç haline getirmiştir. Bu da insanın üretimdeki payını daha önemli bir yere taşımıştır. Bu fikir Osmanlı'da Tanzimat Fermanı ile yaygınlaşmaya başlamış; eğitim ve hukuk gibi alanlarda Batı'daki gelişmeler dikkate alınmış ve uygulanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı çocukların eğitimi ve hukuki durumu üzerine yazılmış Osmanlıca kitapların incelenmesi ve Batılılaşma sürecinde çocuğun toplum içerisinde yeniden konumlandırılması bağlamında irdelenmesidir. Nitel bir yaklaşımla yapılandırılmış olan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmış; elde edilen veri içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bulgular eğitim, oyun ve çocuk hukuku olmak üzere üç kategori altında irdelenmiştir. İncelenen kitaplarda pozitif bilimlerin önemi, aklın üstünlüğü, bilgiyi sorgulama ve somutlaştırma, oyunun önemi, oyun temelli eğitim yaklaşımının benimsenmesi ve çocuğun hukuki haklarının yeniden düzenlenmesi ile ilgili bilgilerin yer aldığı görülmüş; bu bilgiler ışığında çocuğun toplum içerisinde yeniden konumlandırılması ile ilgili tartışmaya yer verilmiştir. Cumhuriyet döneminde yapılan yeniliklerin temeli Cumhuriyet öncesi yıllara dayanmaktadır. Bu dönemi anlatan eserlerin gün yüzüne çıkartılması ve Türkçeye kazandırılması, o döneme tanıklık edebilmemiz açısından önemlidir. Dolayısıyla bu anlamda yapılacak çalışmaların artırılması ve alan yazına kazandırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Eğitim, Oyun, Çocuk Hukuku, Erken Çocukluk Tarihi.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Dr. Fazıl Küçük Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü, E-posta: aummanel@eul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1452-3449

UMMANEL, A. (2020). Batılılaşma Süreci İçerisinde Çocuğun Konumlandırılması: Eğitim, Oyun Ve Çocuk Hukuku Bağlamında Üç Kitap, Üç İnceleme. (2020). Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 20(49), 795-816. DOI: spcd.vi.548459

POSITIONING THE CHILD IN THE WESTERNIZATION PROCESS: REVIEWING BOOKS IN THE CONTEXT OF EDUCATION, GAME AND CHILD LAW

Abstract

The developments that started with the Industrial Revolution in Europe brought new inventions and discoveries along with it; progress was also made in education, law and positive sciences. By adopting an approach that makes people more worthy, the idea that educated people can be more effective in industry became popular. This idea began to spread in the Ottoman Empire with The Edict of Gulhane. The developments in the West in areas such as education and law were taken into consideration and tried to be implemented. The aim of this study is to examine the Ottoman books written about the children's education and their legal status and to study this in the context of repositioning of the child in the society. In this study, which was structured with a qualitative approach, document analysis method was used; the data obtained were analyzed using content analysis method. The findings were examined under three categories: education, game and child law. In the books reviewed, it was found that they included information on the importance of positive sciences, the superiority of reasoning, questioning and concretization of knowledge, the importance of the game, the adoption of the game-based education approach and the reorganization of the legal rights of the children; in the light of this information, repositioning of the child in the society was discussed. The foundation of the reforms made during the republic period dates back to the pre-republic era. Uncovering the works telling us about this period and making them available in the Turkish language are important to be able to witness that period. Thus, it is recommended to increase the number of studies to be conducted in this area.

Keywords: *Child, Education, Game, Child Law, Early Childhood History.*

GİRİŞ

Avrupa'da 18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile başlayan gelişmeler 19. yüzyılda yeni icat ve keşifleri de beraberinde getirmiştir. Bu yenilikler sayesinde pozitif bilimlerde ciddi adımlar atılmış; günümüz bilim dünyasının temelini oluşturacak birçok yenilik kendini göstermiştir. James Watt'ın modern buhar makinesini geliştirmesi ile başlayan serüven, Graham Bell tarafından telefonun icadı ile devam etmiş; Thomas Edison'un ampülü keşfi, Louis Pasteur'ün kuduz aşısını bulması, Jean Bernard Foucault'ın elektromanyetiği keşfi, Charles Darwin'in evrim teorisini ortaya atması ve modern evrimsel biyolojinin temelini oluşturması, Madam Curie'nin kimya alanına getirdiği yenilikler, Sigmund Freud'un psikanaliz üzerine yaptığı çalışmalar, Alfred Nobel'in dinamiti buluşu ve Nicola Tesla'nın bilim ve teknolojiyi değiştirecek devrimsel çalışmaları 19. yüzyıla damgasını vurmuştur.

Bilimdeki bu hızlı ilerleyiş eğitim ve edebiyat alanlarında da kendini göstermiştir. Yeni icatlara paralel olarak edebiyat dünyasında ilerlemeler kaydedilmiş, günümüz klasiklerinin bir kısmı bu yüzyılda ortaya çıkmıştır. Keza, Kibritçi Kız, Küçük Deniz Kızı ve Çirkin Ördek Yavrusu'nun yazarı Hans Andersen; Üç Silahşörler'in Alexandre Dumas'ı; Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Rapunzel, Parmak Çocuk, Bremen Mızıkacıları ve Kırmızı Başlıklı Kız gibi birçok eserin yaratıcısı Grimm Kardeşler; Tom Sawyer ve Huckleberry Finn'in yazarı Mark Twain; Oliver Twist'in yaratıcısı Charles Dickens; Alice Harikalar Diyarında ile adını duyuran Lewis Carroll; ve bilim kurgunun babası olarak adlandırılan Jules Verne bu yüzyılda özellikle çocuk edebiyatı alanında etkin olmuşlardır. Edebiyat dünyasının çocuğu farklı bir bakışla ele alması, geçmiş toplumsal deneyimler yoluyla çocuğun yaşam içerisinde yeniden konumlandırılması ile ilgilidir. Nitekim Orta Çağ Avrupa'sında değer görmeyen çocuk, 15. yüzyılda Rönesans ve 16. yüzyılda Reform hareketleri ile aile içerisinde önemli bir varlık olarak kabul edilmeye başlanmış (Köksalan, 2012); çocukların nasıl daha iyi eğitilebileceği ile ilgili görüşler bu dönemde önem kazanmıştır. Ünlü düşünür ve eğitimci Jean Jacques Rousseau'nun 1762 yılında yayınladığı Emile adlı eseri dünyada erken çocukluk eğitimi ile ilgili önemli gelişmelerden birisi sayılmakta ve çocukların eğitimi ile ilgili temel oluşturabilecek bilgiler içermektedir (Rousseau, 2014). Rousseau'nun düşüncelerini uygulamaya geçirmeye çalışan Johann Heinrich Pestalozzi, 19.

yüzyılın başlarında etkin olmuş, eğitimde yaparak yaşayarak öğrenmenin temellerini oluşturabilecek görüşler ortaya atmıştır (Heafford, 2016). Takip eden yıllarda, özellikle erken yaşlarda verilen eğitimin önemi üzerinde durulmuştur. Alman eğitimci ve filozof Fredrich Froebel çocuğun mutlak gerçekliğe ulaşmasında oyun ve etkinliklerin önemine değinerek çocuğun kendini en iyi oyun ve oyuncaklarla ifade edebileceğini ileri sürmüştür. Ayrıca oyun ve etkinliklerin bir arada kullanılacağı bir eğitim programının çocukların doğasına daha uygun olabileceğini de önermiştir. Tüm bunlara ek olarak çocukların bilişsel gelişimini destekleyebilecek oyuncaklar üretmiştir (Güler ve Öztürk, 2003). Benzer bir şekilde, 20. yüzyıla damgasını vuran eğitimcilerden Maria Montessori, çocukluğun insanlığın ayrı bir kutbu olduğunu savunmuş ve eğitimde başlangıç noktası olarak çocuğun doğasını temel alan bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çocuklar için bir okul açan Montessori, okulunda çocuklara bulaşık yıkama, sebze doğrama, temizlik yapma gibi günlük yaşam deneyimleri sunmuş ve çocukları bu deneyimler içerisinde disipline etmeye çalışmıştır (Oğuz ve Köksal Akyol, 2006).

Eğitim alanında çocukluk dönemine değer veren görüşlerin ortaya çıkması, çocuğun hukuki pozisyonunun da güncellenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte, çocuğun bakımını üstlenen kadınlar iş gücüne katkı koymaya başlamıştır. Kadınların iş yaşamında yer alması aile yapısının değişmesine yol açmış; dolayısıyla çocuklara gündüz bakım verme gibi sosyal yardım seçeneklerini gerekli kılmıştır. Bununla beraber çocukların ucuz iş gücü olarak kullanılmaya başlandığı da gözlenmiştir. Öte yandan devam eden savaşlar sonucu fakirleşen devletler korunmaya muhtaç çocuklar için politikalar geliştirmek zorunda kalmışlardır (Demirbilek, 2000). Postman, devletin çocukların koruyucusu olarak yasa yapma hakkına sahip olduğu fikrinin ilk kez 19. yüzyılda ortaya çıktığını belirtmiştir (Yolcuoğlu, 2009). Amerika Birleşik Devletleri'nde çocukların yararına çalışan topluluklar kurulmuş, korunmaya muhtaç çocukların kırsal kesimlere gönderilerek hem bir meslek sahibi olmaları hem de koruyucu aile yanında yetişmeleri fikri yaygınlaşmıştır (Friedlander, 1961, Gökçearslan Çifci, 2009). Benzer bir şekilde İngiltere'de de birtakım gelişmeler yaşanmış; özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra çocukları korumaya yönelik politikaların geliştirilmesinde

ilerleme kaydedilmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar oluşturulan çocuk koruma kanunları 1930 yılında yeniden gözden geçirilmiş; yetim, zarar görmüş veya ruhsal rahatsızlığı olan çocuklarla aileleri tarafından bakılmak istenmeyen çocuklara yönelik bakım hizmetleri yeniden düzenlenmiştir (Gökçearslan Çıfci, 2009). Öte yandan, Sanayi Devrimi sonucu ucuz iş gücü ihtiyacının doğması ve buna paralel olarak çocuk işçilerin sayısındaki artış eğitime bir tehdit olarak algılanmış ve çocukların sanayi toplumuna ancak eğitim yolu ile katkı koyabileceği anlaşılmıştır. Dolayısıyla onların yetişkinlerin iş dünyasından çıkartılarak okullara yönlendirilmeleri gerektiği fikri de giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Çocukların eğitimine verilen önem arttıkça çocukluk için söylenenler de farklılaşmış ve yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramlardan bir tanesi de ergen kavramıdır. Tam olarak ne masum birer çocuk ne de yetişkin olan ergenlerin davranışları zaman zaman toplum içerisinde düzensizliğe neden olabilmekteydi. Ergenlerin yetişkin olarak sayılamayacağı ve suç işlemeleri durumunda ayrı mahkemelerde yargılanmaları ve ıslah evlerine alınmaları fikri de yine 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmış ve uygulamaya alınmıştır (Stearns, 2017).

Batı dünyasındaki gelişmelerin de etkisiyle gerileme dönemine giren Osmanlı İmparatorluğu, gerilemenin eğitim yoluyla aşılabileceğine inanmaya başlamıştır. (Ortaylı, 2018). Öyleki 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile birlikte başta eğitim olmak üzere birçok alanda Batılılaşmanın etkileri görülmeye başlanmıştır. Osmanlı'da Batılılaşmanın ilk etkileri edebiyat alanında kendini göstermiştir. Makale, tiyatro, roman, eleştiri gibi yeni edebiyat türleri gelişirken Batı edebiyatında var olan eserler Osmanlı Türkçesi'ne bu dönemde çevrilmeye başlanmıştır. Bu eserler arasında çocuklar için yazılmış hikaye kitapları ve masallar; Jean Jacque Rousseau'nun çocuk doğası ve çocuğun yetiştirilmesini anlatan Emile adlı eseri; anaokullarının babası sayılan Fredrich Fröbel'in eğitim kitapları; ve okul öncesi eğitim ve eğitim materyallerinin geliştirilmesi alanında önemli bir role sahip olan Maria Montessori'nin eserleri yer almaktadır. Ziya Paşa tarafından Osmanlı Türkçesi'ne çevrilen Emile ve benzeri diğer kitaplar Osmanlı eğitim sistemi içerisinde yerini almış; Froebel ve Montessori teknikleri çocuk yetiştirmede kullanılmaya başlanmış; bununla beraber Froebel tekniğinden esinlenen Satı Bey İstanbul'da bir çocuk yuvası açmıştır (Köksalan, 2012). Öte yandan

Froebel tekniği Ana Öğretmen Okulu'nda açılan dersler arasına girmiş; Froebel terbiye usulleri ve Bahçe Okulu gibi uygulamalara önem verilmeye başlanmıştır (Güler ve Öztürk, 2003). Çeviri eserlerin yanı sıra Osmanlı aydınlarınca özgün eserler de üretilmiş; Ali Ulvi Elöve ve Ali Ekrem Bolayır tarafından yayınlanan çocuk şiir kitapları, Ahmet Mithat Efendi'nin Anne Babanın Evlat Üzerindeki Hukuk ve Vezaifi, İbrahim Edhem Paşa'nın Terbiye ve Talim-i Âdâp ve Nesâyihü'l-Etfal; devam eden yıllarda Mustafa Rahmi'nin Çocuklar Cenneti ve Vasfi Raşit'in Çocuğun Vaziyet-i Hukukiyesi ile Eğitim Bakanlığı onayı ile basılmış kitaplar raflarda yerlerini almıştır.

Eğitim alanındaki yenilenme hareketine paralel olarak çocuk bakımı ve çocuk koruma politikaları üzerine yapılan çalışmalar da dikkati çekmektedir. Ünal (2012), çocukları koruma düşüncesinin gerek Batı ülkeleri gerekse Osmanlı'da olsun dinin görevlerini yerine getirmekle ilişkilendirildiğini belirtmektedir. Öyleki Osmanlı'da çocukları korumaya yönelik çeşitli vakıfların mevcut olduğu görülmektedir. Gerek Batı'da gerekse Osmanlı toplumunda 1800lü yıllar çocuk koruma politikalarının geliştirildiği yıllar olarak görülmektedir. Osmanlı'da korunmaya muhtaç çocuklar için yapılan ilk çalışmalardan birisi 1846 yılında ailelerinden ayrı yaşayan, sokakları ve köprü altlarını mesken tutmuş çocukların sayısını öğrenmeye yönelik bir değerlendirme çalışmasıdır (Geçer, 2006). Hukuki anlamda yapılan ilk çalışmalardan birisi de 1851 yılında yetim mallarının korunmasına yönelik çıkartılan Eytam Nizamnamesi'dir (Akyüz, 1999). Ardından Darüşşafaka Cemiyeti, Darülhayr-ı Ali, Osmanlı Fukaraperver Cemiyeti, Darülaceze ve Himaye-i Etfal Cemiyeti gibi kimsesiz ve/veya yardıma muhtaç çocukları korumaya yönelik çeşitli kuruluşlar varlık göstermeye başlamıştır.

Tanzimat Dönemi'nde yaşanan bu gelişmeler Cumhuriyetin ilk yıllarında atılan yeni adımların da öncüsü olmuştur. Şüphesiz, yaşanan bu gelişmeler çocukların toplum içerisindeki konumlarının yeniden sorgulanmasına neden olmuş; erken yaşlarda verilen eğitim ile doğru öğretim yöntemlerini kullanmanın öneminin ve çocuk haklarının daha iyi anlaşılmasına etki etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu, son yıllarında Batı'daki gelişmeleri takip ederek eğitimde yenilenme ve bu noktadan hareketle devleti eski gücüne kazandırmayı

hedeflemiştir. Bu anlamda yazılı basına da önem verdiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı çocukların eğitimi ve hukuki durumu üzerine yazılmış Osmanlıca kitapların incelenmesi ve Batılılaşma sürecinde çocuğun toplum içerisinde yeniden konumlandırılmasının irdelenmesidir.

YÖNTEM

Çalışma kapsamında incelenen kitaplar benzeşik örnekleme yöntemi ile belirlenmiş; çeviri ve özgün olmak üzere toplamda üç kitap incelenmiştir. Çalışmanın materyalini oluşturan kitaplar “Çocuklara Hediye”, “Evde Mektep: Oyun ve Oyuncaklar” ve “Çocuğun Vaziyet-i Hukukiyesi” adlı eserlerdir.

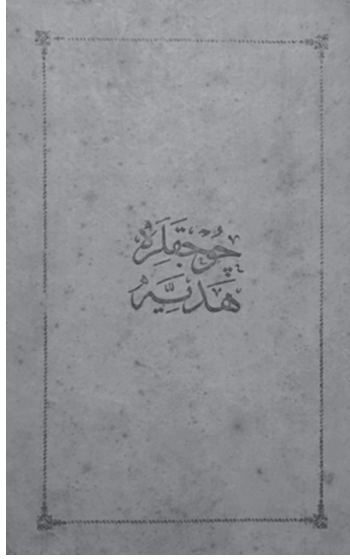
Nitel bir yaklaşımla yapılandırılmış olan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen kitaplar Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olup incelemeden önce ilkin çeviri işlemi gerçekleştirilmiştir. Kitapların çevirisi Osmanlı Türkçesi'ne hakim bir uzman tarafından yapılmış ve bir başka uzman tarafından kontrol edilmiştir. Elde edilen veri içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışma kapsamında incelenen kitaplar Eğitim, Oyun ve Çocuk Hukuku olmak üzere üç kategori altında irdelenmiştir.

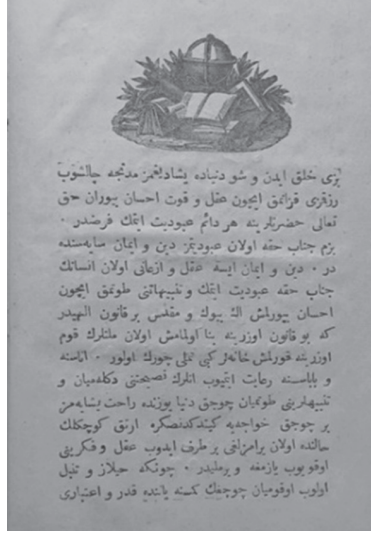
Eğitim

Eğitim kategorisi altında “Çocuklara Hediye” isimli kitap incelenmiştir. Kitap, Eğitim Bakanlığı tarafından 1876 yılında yayınlanmış, resimli ve 59 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın yazarı bilinmemekle beraber, dili ve üslubu açısından çeviri olma ihtimalinin düşük olduğu söylenebilmektedir. Kitap, çocukları hedef alarak yazılmış, onlara okumanın ve eğitimin öneminden bahsetmektedir.

Resim1. Çocuklara Hediye adlı kitabın ön kapağı

Eser bir ön söz ile başlamaktadır. Ön sözde Tanrı'ya insana akıl ve kuvvet verdiği için teşekkür edip ibadet etmek gerektiği belirtilmektedir. Akıl ve kuvvet kavramlarının kullanılması dikkat çeken bir unsurdur. Avrupada, Orta Çağın ardından iyice yozlaşan Katolik Kilisesi'ne karşı bir reform hareketi başlatılmış; bu süreç sonucunda Orta Çağ zihniyetinden kurtulan birey, akıl ve bilim denklemi içerisinde ilerlemeye başlamıştır. Dinle beraber aklın gücü konuşulmaya başlanmış, kilisenin yerini üniversite almış; ruhban sınıfı yerine filozoflar ve bilim adamları ön plana çıkartılmıştır (Hocaoğlu, 2004). “Bu yıllarda yükselme dönemini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu, her geçen gün topraklarını daha da genişletiyordu. Takip eden gerileme ve dağılma dönemlerinde de cephelerinde savaşlar vermeye devam edecekti. Nitekim Osmanlı, medreselerini yenileyememiş; doğruyu akıl yoluyla aramak yerine fikir üretemez ve keşifler yapamaz hale gelmiş; bilimsel çalışmalardan da uzak kalmıştır “ (Kodaman, 2007). 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile birlikte devlet kendini yenilemesi gerektiğini kabul etmiştir. Bu bağlamda incelenen kitabın ön sözünde Tanrı'ya akıl ve kuvvet verdiği için teşekkür edilmesi akıl ve eğitimin öneminin daha derinden kavrandığını, aklın yüceltildiğini ve bilimin öneminin anlaşıldığını göstermektedir.

Resim 2. Çocuklara Hediye adlı kitabın ön sözü

Kitabın devamında anne babasını dinlemeyen, öğütlerine dikkat etmeyen çocukların dünya yüzünde rahat yaşayamayacağı, okula başlayan bir çocuğun yaramazlığı bir kenara bırakıp aklını ve fikrini okuyup yazmaya vermesi gerektiği belirtilmektedir. Çünkü okuma yazma bilmeyen bir çocuk kimsenin yanında değer görmez, arkasından “*bu çocuk tembeldir, yazıklar olsun, sonu fena olacak*” derler. Kitapta ayrıca okuma yazma bilmenin önemi anlatılmakta; çocuklar okumaya ve yazmaya heveslendirilmektedir. Öyleki, “*okuma yazmaya hevesli çocuğu herkes sever ve övgüler düzer. Ne mutlu o çocuğa, herkesten aferin işiterek okuldan çıkar*” yazmaktadır.

Sonraki sayfalarda dünyadan, yer kürenin özelliklerinden, kara ve denizlerden, okyanus, göl, çay, dere, pınar gibi kavramlardan, yönlerden ve beş kıtadan bahsedilmekte ve ön söz sonlandırılmaktadır. Devam eden konular Türk tarihi, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu, başkentler, fen (bitkiler), hayvanlar, makineler, tarım, matbaa, ulaşım araçları ve ahlak bilgisi olarak sıralanmaktadır. Son sözde ise çocuklara faydalı olabilecek öğütlere yer verilmektedir (midneyi şişirecek kadar yemek yeme, su içme; üstünün başının temizliğine dikkat et; kötülük yapma, iyiliği esirgeme vb.). Çocuklara yazılı öğütler verilmesi bu dönemlerde basılan diğer kitaplarda da dikkati

çekmektedir. Bunlardan birisi de 1906 yılında Lokman Hekim olarak da bilinen Hafız Cemal'in yazdığı kitaplar arasındadır (Ummanel vd., 2018). Bu yıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşlar, isyanlar ve yoksullukla mücadele ettiği yıllardır. Çocuklara iyi bir eğitim vermenin yanı sıra onların hayatta kalması da oldukça önemliydi. O yüzden bazı kaynaklarda beslenme ve sağlıkla ilgili önerilerin yer alması bu nedenlerle olabilmektedir. Benzer bir şekilde 1926 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından basılan bir kartpostalda sağlıklı nesiller yetiştirmenin önemi vurgulanmış (Ummanel, 2017a); diğer başka görseller aracılığı ile çocukların bakımı ve beslenmeleri konularında annelere bilgi verilmiştir.

Resim 3. Çocuklara Hediye adlı kitaptan bir sayfa örneği

Özellikle küçük çocukların eğitimlerinde bilgiyi somutlaştırmak oldukça önemlidir. Bu bağlamda resimli kitapların önemi yadsınamaz. “Çocuklara Hediye” adlı kitap, bu açıdan yarar sağlayan bir kitaptır. 1890 yılında basılan bir başka kitapta yine resimlere yer verildiği, bilginin somutlaştırılmaya çalışıldığı, bununla beraber soru-cevap yöntemi ile bilginin aktarıldığı görülmektedir (Ummanel, 2018).

Çocuklara yönelik yazılan kitaplarda resim, karşılaştırmalar ve soru-cevap gibi farklı yöntemlerin kullanılması eğitimde yenilikçi yöntemlere doğru

kayıldığının bir göstergesidir. Şüphesiz bu yöntemlerin çocukların öğrenmeleri üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Yeni yöntemler kullanarak eğitim verme çabası ise çocuğa verilen eğitimi önemsemekle, dolayısıyla çocuğu önemsemekle ilgilidir. Bu yıllarda çocuklara yönelik basılan kitaplar, anne babalara rehberlik edecek kitaplar ve çocuk ansiklopedileri gibi eserler eğitim bağlamında çocuğun daha iyi bir yere konumlandırıldığına göstergesidir. Bir ülkenin geleceğini eğitilmiş kişilere bırakmak, o ülkeyi ileriye taşımak için atılan en önemli adımlardan birisidir. Zira Osmanlı'nın da amacı iyi eğitilmiş bireyler yetiştirerek ülkenin gerileme döneminden çıkmasını sağlamaktır (Ortaylı, 2018).

Oyun

Oyun kategorisi altında incelenen “*Evde Mektep: Oyun ve Oyuncaklar*” isimli kitap, Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Çocuk Küllüyatı'na ait eserlerden birisidir. Batı dillerinden birisinden Sabiha Zekeriya, Belkıs Halim ve Mehmet Zekeriya tarafından Osmanlı Türkçesi'ne çevirisi yapılan eser 1927 yılında yayınlanmıştır. Annelere yönelik hazırlanan kitap, onların ev ortamında çocuklarını nasıl eğitebilecekleri ile ilgili önerilerde bulunmakta ve yapılabilecek etkinlikleri resimlerle tasvir etmektedir. Kitabın yazıldığı dönemde Türkiye'de anaokullaşma oranı çok düşüktür (Taner Derman ve Başal, 2010). Dolayısıyla çocukları eğitmek konusunda anneler doğrudan hedef alınmıştır. Öyleki, bu dönemde, anneler iş yaşamında pek fazla yer almamakta ve vakitlerinin çoğunu evde, ev işleri ve çocukları ile meşgul olmakla geçirmekteydiler (Makal, 2010). Öte yandan, var olan anaokullarına genellikle gayrimüslim ailelerin çocukları gönderilmekte ve eğitim yabancı kadınlar tarafından Türk kültürüne uygun olmayan bir şekilde verilmekteydi (Akyüz, 2001). Bu nedenlerle olsa gerek eğitim kitapları anneleri hedef alarak yazılmakta; bu yıllarda annelere yönelik yazılan ve içerisinde çocuk eğitimi ile ilgili bilgilerin yer aldığı benzer kitaplara sıklıkla rastlanmaktaydı.

Resim 4. Evde Mektep: Oyun ve Oyuncaklar adlı kitabın ön kapağı

Kitabın girişinde oyunun çocuklar üzerindeki olumlu etkisi anlatılmaktadır. İlk eğitimini evde almaya başlayan bir çocuk için ev, onun ilk ve en fazla vakit geçireceği oyun alanıdır. Çocuğun ev ortamında nitelikli zaman geçirmesi annesinin onu nasıl yönlendirdiği ile ilgilidir. Dolayısıyla evde çocuğa oyun oynayabileceği bir ortam sağlanması gerekmektedir. Fakat bu illa ki ona ayrılacak özel bir oyun alanı değil, oyun etkinliklerini yerine getirebileceği, aynı zamanda da becerilerini geliştirebileceği bir alan olmalıdır. Örneğin, bahçede çocuğa özel bir alan verilirse, çocuk bu alanı ekip biçmesi için yönlendirilebilir; böylece hem çocuğu meşgul edecek bir aktivite yaratılmış olur hem de çocuğu, tohumun filizlenmesi ile birlikte onun nasıl bir şeye dönüşebileceği konusunda keşifler yapmaya iteriz. Benzer bir şekilde açık alanda tahta ve odun parçaları ile oynayan çocuğu binaları taklit edecek inşaalar yapmaya; mutfakta hamurla oynayan çocuğu ise ileride ekmek yapmak için girişimlerde bulunmaya itebiliriz.

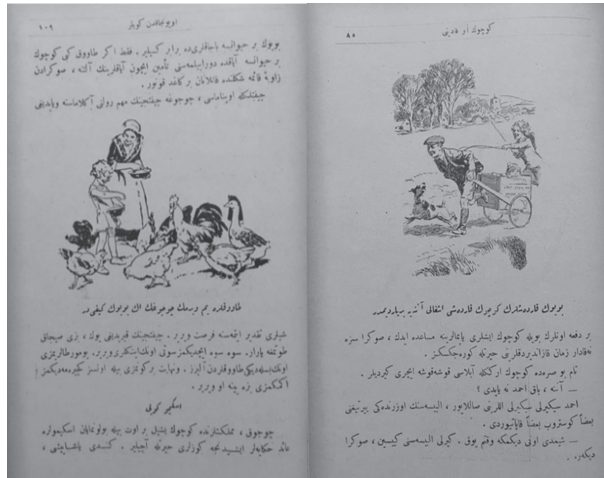

Resim 5. Evde Mektep: Oyun ve Oyuncaklar adlı kitaptan sayfa örnekleri

Kitap, oyun alanları ile ilgili olarak evdeki alanların değerlendirilmesi yönünde önermeler sunmaktadır. Bununla beraber çocukların açık havada ve doğa ile iç içe bulunması gerektiğini belirtmekte; çocukların sık sık açık havaya çıkartılmalarını, bahçede meyve ve sebze yetiştirmeye yönlendirilmelerini, hayvanları daha yakından tanımak için onları beslemelerini, sağmaları yönünde teşvik edilmelerini, ev işlerini oyun haline getirerek annelerine yardım etmelerini, açık havada çamur ve kum alanlarında bu doğal malzemelerle oynamalarını annelere öğütlemektedir. Son olarak, farklı ülkelerdeki çocukların ne tür meşguliyetleri olduğundan, ne tür oyunlar oynadıkları ve açık havada yerine getirdikleri etkinlikler hakkında bilgi vermektedir. Bu etkinlikler arasında kızakla kaymak, buz üzerinde kaymak, direğin etrafında kurdele çevirmek, tren ve araba gibi kurmalı oyuncaklarla oynamak, resmi geçitleri izlemek, törenlere katılmak ve bayrak tutmak gibi etkinlikler yer almaktadır.

1837 yılında çocuklar için ilk oyun bahçesini kuran Froebel, çocukların doğa ile iç içe bir ortamda bulunarak doğadan öğrenmeleri gerektiği üzerinde durmuş; eğitimin oyunla temellendirilmesini savunmuştur (Güler ve Öztürk, 2003). Benzer bir şekilde Montessori de geliştirdiği eğitim metodunda günlük yaşam becerilerinin çocuğu hayata hazırlayacak beceriler olduğunu ve oyun yolu ile verilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Oğuz ve Köksal Akyol, 2006).

Batı dillerinden çevirisi yapılan bu kitabın Froebel ve Montessori'nin eğitim felsefesini dikkate alarak yazıldığı düşünülmektedir. Bu felsefe Osmanlı eğitim sistemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında kabul görmüş bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyleki Froebel tekniklerinden esinlenerek anaokullar açılmış (Köksalan, 2012), öğretmen okulları yetiştiren kurumlarda Froebel teknikleri okutulmaya başlanmıştır (Güler ve Öztürk, 2003). Bunların yanı sıra çocuk bahçesi ve oyun bahçesi kavramları daha yaygın kullanılmaya başlanmış; özellikle Himaye-i Etfal Cemiyeti görsellerinde sıklıkla yerini almıştır. Benzer bir şekilde, açık havanın önemine değinen ve çocukların açık oyun alanları ile buluşturulması gerektiğini savunan kitaplara da bu yıllarda rastlamak mümkündür (Ummanel, 2017b).

Resim 6. Evde Mektep: Oyun ve Oyuncaklar adlı kitaptan sayfa örnekleri

Kitabın devam eden sayfalarında henüz okula başlamamış çocukların evde annelerinin rehberliğinde ne tür oyuncaklarla meşgul olabilecekleri hakkında bilgi verilmektedir. Kitapta oyuncakların yadsınamaz özelliklerinden birisinin de çocukları oynamaya teşvik ederek temel birtakım becerileri öğrenmeleri konusunda destek sağlamaları olduğu belirtilmektedir. Öyleki oyuncaklar, çocukların var olan yeteneklerini ortaya çıkarmaya yarayan araçlar olarak tasvir edilmiştir. Bunun yanı sıra çocuklarla birlikte oyuncak yapmanın da onlara sağlayacağı yarardan bahsedilmektedir. Kitaba göre günlük malzemelerden çocuklarla beraber oyuncaklar, bebekler, bebek elbiseleri yapmak onların

yaratıcılıklarını artırmakla beraber el becerilerini geliştirecek ve ileride birer mucit olmalarına katkı koyabilecektir. Öte yandan evde yapılan oyuncakların mağazalardan alınan oyuncaklardan daha kıymetli olduğu ve çocuklara daha fazla zevk verebileceği de belirtilmiştir. Bu bağlamda annelere çocukları meşgul edecek el işleri, kitap aracılığı ile öğretilmeye çalışılmıştır.

Kitabın son kısmında annelerin çocukları ile evde kaliteli vakit geçirebilmeleri için her ay ne tür etkinlikler yapabileceklerine dair bir programa yer verilmektedir. Bu program belki de oyun temelli bir anaokulu müfredatının temellerini oluşturmaktadır. Çocuk için ister iş olsun isterse oyun, bunun neşe içerisinde yapılması gerektiği; çocukla ancak bu şekilde sağlıklı bir ilişki kurulabileceği belirtilmiştir. Öte yandan her iş çocuklara oyun gibi gösterilmeli ve ne kadar zor olursa olsun kahkahalarla karışık olmalıdır. Annelere yapılan bir diğer öneri ise çocuklarla beraber zaman geçirmek için fırsatlar yaratmaları ve oyunlarında onlara rehberlik etmeleridir. Günlük işleri dahi oyunla yapan çocukların, bilgi ve becerilerini artıracakları ve bu becerilerin ileride günlük hayatlarında ihtiyaç duyacakları işler için gerekli olacağı belirtilmiştir. Nitekim oyun ve oyuncakların çocuğu hayata hazırlayan araçlar olduğu da son sözde vurgulanmıştır.

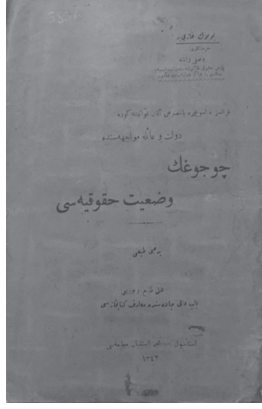
Resim 7. Annelerin evde çocukları ile yapabilecekleri oyuncaklara ve el işlerine örnekler

20. yüzyılın başlarına kadar çocuklar için yazılmış kitaplarda eğitim, bakım ve beslenme gibi konulara yer verilmiş; oyun ve oyunun eğitimde

kullanılmasına yönelik kitaplara rastlanmamıştır. Özellikle Froebel tekniğinin benimsenmesi ve açık havanın öneminin anlaşılmasından sonra bu konularda yazılmış yabancı dildeki kitaplar Osmanlı Türkçesi'ne çevrilmiş; Osmanlı aydınlarınca doğal malzemelerin eğitimde kullanılmasına yönelik özgün kitaplar yazılmıştır. Oyun temelli öğrenme kavramı bu yıllarda henüz kullanılmasa da, varolan eğitim tekniklerimizden vazgeçerek yeni yöntemler kullanmamız gerektiği; bu yöntemler arasında da oyunun olduğu gözlenebilen bir gerçektir. Çocuk için en önemli uğraş şüphesiz oyundur. Batılılaşma süreci ile beraber çocuğun bu en temel ihtiyacı farkedilmiş; eğitim yöntemleri arasında oyun önemli bir yere konulmuştur. Her ne kadar oyunun çocuk için bir hak olduğu yıllar sonra kabul edilecek olsa da, çocuğun bu ihtiyacının fark edilmesi ve bu anlamda yeniden konumlandırılması çocuk hakları bağlamında da önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Çocuk Hukuku

Bu kategori altında incelenen kitap “*Çocuğun Vaziyet-i Hukukiyesi*” adlı çalışmadır. Kitap Vasfi Raşit (Hasan Vasfi Seviğ) tarafından akademik bir dille yazılmış olup 119 sayfadan oluşmaktadır. Vasfi Raşit, 1887-1971 yılları arasında yaşamış Türk hukukçu ve siyasetçidir. İstanbul ve Paris'te hukuk eğitimi aldıktan sonra 1917 yılında Adliye Nezareti tarafından Saksonya mahkemelerinde staj yapmak üzere Almanya'ya gönderilmiş (Özden, 2009) ve burada yedi yıl görev yapmıştır (Esemenli, 1987). Raşit, burada bulunduğu süre içerisinde modern hukuku anlamaya çalışmış ve mahkemelerde kararların nasıl alındığına yönelik gözlemlerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Fransa, İsviçre ve Almanya kanunlarına göre çocuğun hukuktaki yeri hakkında incelemeler yapmış ve notlar almıştır. 1924 yılı Mart ayında Dresden'de tamamladığı notlarını Türkiye'ye göndermiş; ve nihayet Raşit tarafından tutulan notlar 1926 yılında bir kitapçık haline getirilerek yayınlamıştır.

Resim 8. Çocuğun Vaziyet-i Hukukiyesi adlı kitabın ön kapağı

Kitabın girişinde Büyük Gazi Mustafa Kemal'e minnet ve şükran sunulmuş ve kitap, O'na ithafen yazılmıştır. Yazar, kitabın ön sözünde küçükken annesi ile İmam-ı Azam (Hanefi mezhebinin kurucusu ve Sünni fıkhnın en büyük üstâdı) hakkında yaptığı bir konuşmadan bahsetmektedir. Bu konuşma yazarın İmam-ı Azamla ilgili gördüğü bir rüya hakkındadır ve rüyanın içeriği adalettir. Yıllar sonra Avrupalı bilginlerin O'na halkın ve halk liderlerinin de bir kanunu olduğunu; toplumların hukuksuz yaşayamayacağını anlattığına değinmektedir. Bu bilgiye göre herkesi kanun önünde eşit yapan hukuktur. Sonraki sayfalarda hukukun ne anlama geldiği ve neden önemli olduğu hakkında bilgi verilmekte ve yazarın Almanya'da adalet ve hukuk dairelerinde hukuk üzerine aldığı notlar sunulmaktadır.

Yazar, kitapta özellikle yetim çocuklarla ilgili alınan kararlar ve hukuksal düzenlemelerden bahsetmekte ve Almanya'da izlediği davalar hakkında bilgi vermektedir. Örneğin, velayetle ilgili bir davada iki çocuğunun velayetini almak isteyen bir annenin mahkemeye yaptığı gelir beyanına yer verilmekte (şu kadar param, şu kadar kıyafetim, şu büyüklükte evim var vb.); babanın iflas etmesi durumunda çocuğun ne tür haklardan faydalanmaya devam edebileceği üzerine davalardan örnekler sunulmaktadır. Benzer şekilde, Osmanlı'da yoksul çocuklara, evsiz çocuklara, dul ve çocuklu kadınlara, eşi öldükten sonra doğum yapan kadınlara, sokağa bırakılan çocukları evlat edinenlere para yardımı yapıldığı ve maaş bağlandığına dair bir takım belgelere rastlanmaktadır (Ortaylı, 2018). Fakat bu kararlar geneli kapsayacak kararlar değil, kişiye özel verilen kararlardı. Dolayısıyla yazılı kanunlara dayalı

değildir. Bununla beraber, boşanmış ailelerde mahkeme çocuğun kiminle kalacağına karar verirken evin güvenliğini, eve girip çıkacak kişileri ve bu kişilerin toplumsal saygınlığını da dikkate almaktaydı (Araz, 2013). Şüphesiz tüm bunlar çocuğu koruma niyetiyle yapılan uygulamalardır.

Kitabın devam eden sayfalarında genel olarak İsviçre, Fransa, İtalya ve Almanya Medeni Kanunları anlatılmaktadır. Bu kanunlara göre çocuğun velayeti, velayeti alan anne babanın yükümlülükleri, velayetin kapsamı, çocuğun içinde bulunduğu psikolojik süreç ve anne babanın velayetle ilgili sınırlıkları konularına yer verilmektedir. Vasfi Raşit'in gözlemleri ve çalışmalarının Cumhuriyetle birlikte yapılan hukuki değişiklikler, Türk Kanunu Medenisi ve çocuk hukukundaki gelişmelere önemli derecede katkı koyduğu düşünülmektedir. Osmanlı hukuk sisteminde her ne kadar adil bir yönetim benimsenmeye çalışılsa da, yeni doğan Cumhuriyet'e medeni bir kanun gerekiyordu (Seviğ, 1951).

Avrupa'da çocuk hukukuna yönelik ilk resmi girişim 1912 yılında İsviçre'de yapılmıştır. Fakat I. Dünya Savaşı'nın çıkması ile bu girişim sonuçsuz kalmıştır. Savaşın ardından, 1921 yılında Brüksel'de düzenlenen bir kongrede Uluslararası Çocukları Koruma Birliği kurulmuştur. 1924 yılında ise Milletler Cemiyeti tarafından Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiştir (Akyüz, 2013). Avrupa'da bu gelişmeler yaşanırken, Osmanlı Batılılaşma sürecinde modern bir hukuk sistemine geçmeye çalışıyordu. Birçok tartışmanın ardından 1926 yılında İsviçre Medeni Kanunu Türkiye'ye adapte edilmiş ve genç Cumhuriyette Türk Kanunu Medenisi kabul edilmiştir. Yeni Medeni Kanun'da annenin ve çocukların haklarını koruyan yeni düzenlemeler olduğu gözlenmektedir. Öyleki, Medeni Kanunla çocuğun bakım, barınma, eğitim, güvence gibi sorumluluğu ve velayeti sadece babaya değil; anneye de verilebilecektir (Akyüz, 2013).

"Çocuğun Vaziyet-i Hukukiyesi", modern hukukun Türkiye'de yerini alması ile ilgili yapılan çalışmalara örnek oluşturabilecek bir eserdir. Öte yandan, çocuk hakları bağlamında Tazimat Fermanı sonrasında üretilen çocuk koruma politikaları ve diğer birtakım girişimlerin de devamı niteliğinde atılan önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu adımla beraber çocuklara bir bayram hediye edilmesi, çocukların korunmasına yönelik Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin yürüttüğü çalışmalar, sağlıklı bir nesil yetiştirmek adına çocuk ve annelere yönelik yürütülen projeler ve Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin

imzalanması gibi gelişmeler Türk çocuklarının kendilerine verilen haklar bağlamında hukuki anlamda da üstün bir yere konumlandırıldığını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Modernleşme, modern dünyayı doğuran düşünsel, toplumsal ve politik değişimleri açıklayan, örnek alınacak bir gelişmişlik olarak anlamlandırılmaktadır (Dastarlı Dellaloğlu, 2018). Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat Fermanı ile, modernleşme yolunda Batı toplumlarını örnek almış ve onlara benzeme yoluna gitmiştir. Dolayısıyla Tanzimat Fermanının ardından modernleşme değil, Batılılaşma süreci gözlenmiştir. Batılılaşma süreci beraberinde birtakım yenilikleri de getirmiştir. Devletin çöküşünü ancak yeni yetişen eğitilmiş bir neslin kurtarabileceği düşüncesinden hareketle, ilkin eğitim alanında yeniliğe gidilmiştir. Batı dillerinde yazılmış eserler Osmanlı Türkçesi'ne çevrilmiş, Osmanlı aydınlarınca özgün eserler üretilmiştir. Eğitimde aklın ve bilimin gücünden yararlanılması gerektiği fikri kabul edilmiş ve çocukların eski yöntemler yerine daha bilimsel yöntemlerle yetiştirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu anlamda özellikle küçük yaşlarda verilecek eğitimin önemi anlaşılmış; bu eğitimi verecek Türk öğretmenler yetiştirilmeye başlanmıştır. Öte yandan didaktik yaklaşımdan uzaklaşıp yaparak yaşayarak öğrenme ve oyun temelli öğrenme kavramları etrafında hareket edilmeye çalışılmıştır.

Eğitimle ilgili yapılan girişimlerin yanı sıra hukuksal anlamda yapılan yenilikler de dikkati çekmektedir. Özellikle çocuk hukuku ve çocukları korumaya yönelik girişimler, dünyada örnek gösterilebilecek çalışmalardır. Bu bağlamda çocuğun değerli kılınıp toplumda özel bir yere konumlandırıldığı ve hukuksal anlamda da değerli kabul edildiği görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında incelenen kitaplar dışında yenilenme sürecine tanıklık edebileceğimiz daha başka Osmanlıca eserler de bulunmaktadır. Cumhuriyet döneminde yapılan yeniliklerin temeli Cumhuriyet öncesi yıllara dayanmaktadır. Bu zengin dönemin eserlerinin gün yüzüne çıkartılması ve Türkçe'ye kazandırılması, o döneme tanıklık edebilmemiz açısından önemlidir. Dolayısıyla bu anlamda yapılacak çalışmaların artırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (1999). *Cumhuriyet Döneminde Çocuk Hakkındaki Gelişmeler*. 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: ÇOKAUM Yayınları.
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk Hukuku*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (2001). *Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Alfa.
- Araz, Y. (2013). *16. Yüzyıldan 19. Yüzyılın Başlarına Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak*. İstanbul: Kitapyayinevi.
- Dastarlı Dellaloğlu, E. (2018). *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türk Resminde Modernleşme: İmgeler ve Batılı Kimlik* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirbilek, S. (2000). Korunmaya Muhtaç Gençlerin Topluma Kazandırılmasında Yetiştirme Yurtları. *DEÜİİBF Dergisi*, 15(2), 137-152.
- Esemenli, B. (1987). Unutulmayan Bir Hukukçu: Ölümünün 15. Yılında Ord. Profesör Vasfi Raşit Seviğ. *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 385-387.
- Geçer, G. O. (2006). Osmanlıda Sokak Çocukları ve Bir Belge. *Türkbilig*, 12, 163-172.
- Gökçearslan Çiftçi, E. (2009). Türkiye'de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi. *Aile ve Toplum*, 5(19), 53-65.
- Güler, D. S., Öztürk, F. (2003). Türkiye'de Okul Öncesi Öğretmeni Yetiştirmeye Dönük İlk Program ve Uygulamalar. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 2(4), 261-275.
- Heafford, M. R. (2016). *Petalozzi: His Thoughts and Its Relevance Today*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315441405>
- Hocaoğlu, D. (2004). İlerleme Üzerine Bir Tahlil Denemesi, *Köprü*, 78, 54-55.
- Kodaman, B. (2007). Osmanlı Devleti'nin Yükseliş ve Çöküş Sebeplerine Genel Bakış. *SDÜ Fen ve Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 1-24.
- Köksalan, B. (2012). Okul Öncesi Eğitimin Tarihi Gelişimi. Gülaçtı, F., Tümkaya, S. (Ed.), *Erken Çocukluk Eğitimi* (ss. 75-89). Ankara: Pegem Akademi.
- Makal, A. (2010). Türkiye'de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emeği. *Çalışma ve Toplum*, 2, 13-40.
- Oğuz, V., Köksal Akyol, A. (2006). Çocuk Eğitiminde Montessori Yaklaşımı. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 243-256.

- Ortaylı, İ. (2018). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Kronik
- Özden, M. (2009). 1930lar Türkiye'sinde Fragmanter ve Retorik-Yoğun Bir Kemalizm Örneği: Vasfi Raşit Seviğ ve İnkılapların Öğrettikleri. *Cumhuriyet Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 97-111.
- Rousseau, J. J. (2014). *Emile*. (Ü. Akagündüz, Çev.). İstanbul: Selis.
- Seviğ, V. R. (1951). 23 Nisan 1919'dan 24 Nisan 1924'e Kadar Anayasa Hareketleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-72.
- Stearns, P. N. (2017). *Childhood in World History* (3rd Ed.). New York: Routledge.
- Taner Derman, M., Başal, H. A. (2010). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretimde Niceliksel ve Niteliksel Gelişmeler. *Journal of International Social Research*, 3(11), 560-569.
- Ummanel, A. (2017a). Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti Yayınlarından Bir Kartpostalın Çocuk Hakları Bağlamında İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 16(1), 245-255.
- Ummanel, A. (2017b). Kum ve Oyun Alanları Üzerine Bir İnceleme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1539-1566.
- Ummanel, A. (2018). Osmanlı Türkçesi ile Yazılmış Olan "Çocuklara İlk Bilgiler" Adlı Kitabın Erken Çocukluk Eğitimi Açısından İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 53-66.
- Ummanel, A., Şahin Kırpalp, F. S., Yiğit, P. (2018). The First Studies in Family Guidance in Early Childhood: The Books of Dr. Hafız Cemal. *Quality & Quantity*, 52(1), 609-623.
- Ünal, V. (2012). Osmanlı'nın Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar için Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(2), 1-27.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum*, 5(18), 43-57.

